

SA EXAM PAPERS

YOUR LEADING PAST YEAR EXAM PAPER
PORTAL

Visit SA Exam Papers

www.saexampapers.co.za

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREIDI YA 12

TSHIVENDA LUAMBO LWA U ENGEDZA LWA U THOMA (FAL)

BAMMBIRI LA VHUVHILI (P2)

LARA 2020

MARAGA: 70

TSHIFHINGA: Awara 2

Bammbiri ili li na masiatari a 21.

PFESANI

1. Vhalani siatari heli nga vhuronwane ni sa athu u fhindula mbudziso.
2. Ni SONGO lingedza u vhalala bammbiri lothe. Tolani Thebulu ya Zwi re Ngomu kha siatari li tevhelaho ni swaye nomboro dzo disendekaho kha bugu dze na guda nwaha uno. Vhalani mbudziso idzo ni koneha u nanga dzine na tama u fhindula.
3. Bammbiri heli lo vhumbwa nga KHETHEKANYO NNA:

KHETHEKANYO YA A:	Nganea	(35)
KHETHEKANYO YA B:	Dirama	(35)
KHETHEKANYO YA C:	Nganeapfufhi	(35)
KHETHEKANYO YA D:	Vhurendi	(35)
4. Fhindulani MBUDZISO MBILI dzo fhelela u bva kha khethekanyo MBILI DZINWE na DZINWE.

KHETHEKANYO YA A: NGANEA
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha nganea ye na guda.

KHETHEKANYO YA B: DIRAMA
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha dirama ye na guda.

KHETHEKANYO YA C: NGANEAPFUFHI
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha nganeapfufhi dze na newa.

KHETHEKANYO YA D: VHURENDI
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha zwirendo zwe na newa.
5. Thomani KHETHEKANYO INWE na INWE kha siatari LISWA.
6. Shumisani mutevhe wa u sedzulusa uri u ni thuse.
7. Tevhedzani ndaela dzo nwalwaho mathomoni a KHETHEKANYO INWE na INWE nga vhuronwane.
8. Nomborani phindulo dzanu kokotolo sa zwe mbudziso dza nomboriswa zwone kha bammbiri la mbudziso.
9. Ndangatshifhinga yo anganyiwaho: Shumisani minetse i re henefha kha 60 kha KHETHEKANYO INWE na INWE.
10. Nwalani nga vhudele nahone zwi no vhonala.

ZWI RE NGOMU

Siatari ili li do thusa vhalingiwa kha u nanga mbudziso dzine vha toduu dzi fhindula vha songo vhuya vha vhala bambbiri lothe.

KHETHEKANYO YA A: NGANEA		
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha nganea ye na guda.		
NOMBORO YA MBUDZISO	MARAGA	SIATARI
1. <i>U tshila ndi u vhona</i>	18	5
2. <i>U tshila ndi u vhona</i>	17	6
3. <i>Ho dina one</i>	18	8
4. <i>Ho dina one</i>	17	9
KHETHEKANYO YA B: DIRAMA		
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha dirama ye na guda.		
5. <i>Findinkodo</i>	17	11
6. <i>Findinkodo</i>	18	13
KHETHEKANYO YA C: NGANEAPFUFHI		
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha nganeapfufhi dze na newa.		
7. 'Dokotela wa mukhuwa nandi'	17	15
8. 'Wo mu nonela'	18	16
KHETHEKANYO YA D: VHURENDI		
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha zwirendo zwe na newa.		
9. 'Mundende wa vhana'	18	18
10. 'Thingothendeleki'	17	20

MUTEVHE WA U SEDZULUSA

Itani luswayo kha khethekanyo dze na fhindula dzone.

KHETHEKANYO	MBUDZISO	MBUDZISO DZI TEAHO U FHINDULWA	LUSWAYO √
A: Nganea	1-4	2	
B: Dirama	5-6	2	
C: Nganeapfufhi	7-8	2	
D: Vhurendi	9-10	2	
PFESANI: Ivhani na vhuṭanzi uri no fhindula mbudziso u bva kha khethekanyo MBILI fhedzi.			

KHETHEKANYO YA A: NGANEA**MBUDZISO 1: U TSHILA NDI U VHONA – RN Madadzhe**

Fhindulani mbudziso DZOTHE kha idzo dzi re afho fhasi dzo disendekaho kha nganea ye na guda.

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha nganea ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho. Vhulapfu ha phindulo yanu vhu do langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

TSHIBVELEDZWA TSHA A

'Hafhu uyū a si musidzana wanu?'

'Vha songo tva vha tshi khou mmbudza vhuḷaphalapha. Ndo vha vhudza nda ri ndi do lifhedza. A hu na muthu ane a nga rwa Mashudu a ri ha nga do lifhedzwa. Mashudu u ralo a tshi khou isa phanda na u foda. 'Vhodokotela, vha humbule, khamera heyi i na zwinepe zwe nda foda vhe na Maria wanga. Hafhu vhone vha muthu muhulwane nga maanda hafhano Venda. Zwine nda do ita ndi u tou rumela haya mafhungo avho na Maria wanga kha vha dzigurannya. Vha dzigurannya vha do lwela haya mafhungo sa khuhu dzi tshi lwela nzie. Vha do wana matshelo vho tou pharwa phanda ha dzigurannya dzothe dza shango helino, na vha seli vha do zwi vhala zwauri dokotela muhulwane nga maanda Venda o wanala a tshi khou ita zwithu zwo bvaho na Maria wanga.'

'Ni nga si tou nnyita-vho nga u tou ralo Mashudu.' Mpho u amba mafhungo aya a tshi humbula zwine zwa nga mu bvelela. Arali mafhungo aya a bviswa kha gurannya, muḍi wawe u do kwashea, dzina lawe li do tshinyala, tshirunzi tshawe tshi do tsa.

'Zwino uri hezwi zwithu zwi si itee', Mashudu u isa phanda na u amba 'vhone vhunga vho nkakhela nga u rali, vha do di mpha-vho masheleni a zwigidi zwivhili, niwaha muḱwe na muḱwe, u swika i tshi vha mitanu; naho tshelede i sa do fhodza mbilu yanga, yone-vho i do di ri thoyoyo zwituku.'

- 1.1 Bulani fhethuvhupo ho buliwaho mafhungoni e na vhala. (1)
- 1.2 Sumbedzani vhushaka vhu re hone vhukati ha Mashudu na Maria. (2)
- 1.3 Mafhungo e na vhala a tana Maria sa muthude? (2)
- 1.4 Khudano i re afho mafhungoni ndi ya lushakade? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 1.5 Vhudipfi ha Mpho mafhungoni aya ndi vhufhio? (2)

- 1.6 Ndi zwifhio zwine muñwali a tama ri tshi guda kha mafhungo a re afho ntha? (2)
- 1.7 Mafhungo a iyi bugu a khou bvelela nga tshifhinga tshifhio? Tikedzani phindulo yañu. (2)
- 1.8 Masiandaitwa a no kwama Mpho nga mulandu wa u sa fulufhedzea kha mufumakadzi wawe ndi afhio? (2)
- 1.9 Ni vhona kuambeke kwa Mashudu kha Mpho ku tshi tangedzea kha lushaka? Tikedzani phindulo yañu. (3)
- [18]

NA

MBUDZISO 2: U TSHILA NDI U VHONA – RN Madadzhe

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha nganea ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho. Vhulapfu ha phindulo yañu vhu do langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

TSHIBVELEDZWA TSHA B

Mpho o sala o talela sa la thavhani a tshi di ri khamusi Phophi u do vhuya. Mbiti dzawe dzo vha dzo no fhela lwe na u mu rwa o vha a sa do mu rwa. Vha ambi vhone vho vha vha tshi ri a nga si tsha lu vhea afha mudini wa Mpho. Ndi hone liniwe duvha Mpho a tshi humbula uri dali ha vhabebi vha Phophi. Ano maduvha munna u tou diambela, hafhu na mbila yo kundwa mutshila nga u rumela. 5

'Naa ndi nnyi ane a khou khokhonya?' Vho-Liedza vha vhudzisa mbudziso iyi vha tshi nga vho dalelwa zwituku, hanefha hune muthu wa hone a tshi khokhonya a tou nga a sa wisa na mihangambwa? Vha ya vha vula vothi.

'Kha vha vule nga u tavhanya, ndi tuwe na musadzi wanga!'

Vho-Liedza vho mbo di zwi divha zwauri muambi uyu ndi Mpho. Vhunga muthada yo vha yo ditika nga vothi, vho ri vha tshi tou vula vothi, ya mbo di tou wela nga ngomu nduni nga dzithumbu ye phasha! Izwi ndi zwiñwe-vho, a si zwiñwe-vho ngani? Hu na mukwasha a no dzhena nduni ya makhulu nga u tou wa? Halwa hothe ha mbo di bva. 10

'Hee Phophi! Idani na ma di na labi ni phumule tshika heyi ya munna wañu.' 15

'A nga vha munna wanga a mpandamedza nga banga?'

- 2.1 Bulani dzina la muambi wa mafungo a re kha phara 2. (1)
- 2.2 Ndi mini zwo tutuwedzaho Mpho uri a ye ha vhabebi vha Phophi? (2)
- 2.3 Mafungo e na vhalo a bvedza tshipida tshifhio tsha puloto? Tikedzani. (2)
- 2.4 Talutshedzani lifurase lo swifhadzwaho no li livhanya na zwo bvelelaho buguni. (2)
- 2.5 Nangani phindulo yo teaho kha mutevhe wo nekedzwaho.
- Khonani ya Mashudu ndi ...
- A Dzwaini.
B Dugudzha.
C Ndatiso.
D Vho-Liedza. (1)
- 2.6 Talutshedzani zwo bvelelaho kha thasululo ya bugu iyi. (2)
- 2.7 Ndivho khulwane ya muwali afha buguni iyi ndi ifhio? (2)
- 2.8 Nga kuvhonele kwanu, ni vhona tsheo yo dzhiwaho nga Maria ya u funana na vathanna vhavhili yo tea? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 2.9 Inwi ngavhe ni khonani ya Mashudu, no vha ni tshi nga mu eletshedza zwifhio siani la thaidzo dzine a vha nadzo? (3)

[17]

MBUDZISO 3: HO DINA ONE – Sharon Mbedzi

Fhindulani mbudziso DZOTHE kha idzo dzi re afho fhasi dzo disendekaho kha nganea ye na guda.

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha nganea ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho. Vhulapfu ha phindulo yanu vhu do langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

TSHIBVELEDZWA TSHA C

'Zwa uri divha lothe ili ndo vha ndi mushumoni ni khou zwi hangwa a thi ri? Dzimani phasela heyo ndi khou todou tavhanya nda edela.' Vha khou ralo Vho-Olga vho ita na u rudela Ngeletshedzo matso.

'Hezwo zwine vha khou ita zwi vhidzwa u pfi u kandekanya pfanelo dza vhanwe mme anga. Nahone mafhungo a si na musu nne a thi a funi. Lu vhe lu lwa u fhedza vha tshi khou mmbudza mafhungo nga tshifhinga tsha musu ndi tshi khou vbona thelevishini, u fhedza a pinika milenzhe a vhea tshanda kha tshitefu a sedza hangei kule. 5

'Nwananga muthihi fhedzi, ni a divha zwine na khou tshilisa zwone a zwi khou ntakadza na luthihi. Divha liwe na liwe ndi dzulela u la mbilu nga inwi. Ni do litsha lini vhundenwa ra thusana kha mabindu aya e khotsi anu vha ri sia nao?' 10

'Zwa u la mbilu vha khou tou funa, vha khou hangwa uri nne ndo no aluwa lune nda vho tou dikhethela ndila ya vhutshilo. Vhone kha vha sedzane na zwo vhalinganaho mukegulu.'

'U bva kale ndi dzulela u ni vhudza uri londani zwe mune wanu vha zwi sia. Ngavhe ni tshi zwi divha zwa uri vho tambula hani u swika vha tshi vha na haya mabindu no vha ni tshi do a thogomela. Zwi divheni uri khotsi anu vho lovha hu hone vha tshi khou humbula u tou dibadela kha mushumo hoyu mungafha.' 15

- 3.1 Bulani fhethu hune mafhungo a khou bvelela hone. (1)
- 3.2 Sumbedzani vhushaka vhu re hone vhukati ha Vho-Olga na Ngeletshedzo. (2)
- 3.3 Mafhungo e na vhalo a tana Ngeletshedzo sa muthude? (2)
- 3.4 Khudano i re afho mafhungoni ndi ya lushakade? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 3.5 Vhudipfi ha Vho-Olga mafhungoni aya ndi vhufhio? (2)

- 3.6 Ndi zwifhio zwine muñwali a tama ri tshi guda nga mafhungo a re afho ntha? (2)
- 3.7 Mafhungo a iyi bugu a khou bvelela nga tshifhinga tshifhio? Tikedzani phindulo yañu. (2)
- 3.8 Masiandaitwa a no kwama Ngeletshedzo nga mulandu wa u sa thetshelesa mme awe ndi afhio no sedza zwa vhubindudzi? (2)
- 3.9 Ni vhona kuambeke kwa Ngeletshedzo na mme awe ku tshi tangedzea kha lushaka? Tikedzani phindulo yañu. (3)
- [18]

NA

MBUDZISO 4: *HO DINA ONE* – Sharon Mbedzi

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha nganea ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudzishwaho. Vhulapfu ha phindulo yañu vhu do langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

TSHIBVELEDZWA TSHA D

'Hoo, na mathomoni ndo vha ndo no zwi pfa ni tshi amba vhanna vha hashu. Hu tou vha hu uri nne ndo no dowela u fara tshelede nnzhi lune ndi pfa hu tshi nga ndi u nkolela nga malamba e na fhulufhedzisa one. Vhoiwe todani muñwe ane a do lupfesesa holwo luambo.' Ndi Ngeletshedzo we a ralo o sedza Musuku mato a tshi nga o bonywa. 5

A thi ri malamba a elana na vhundeme ha zwine muthu a divha zwone. Ndi ngazwo ro ri vhona vha do vha vha tshi khou shuma vha vha vha tshi khou isa pfunzo dzavho phanda. Kani a si zwone Osborn?' Musuku u khou ralo o sedza Osborn.

Osborn: 'Muhumbulo muhulwane ndi wonoyo, Vho-Gwede vha kondolela vha do fhedza vho dzhena tshikolo vha wana hoyo mushumo une **wa do vha phumula mabiko vha fushea.**' 10

'Na zwauri riñe ri khou zwi itiswa nga vhutama vhu re vhukati hashu. Arali zwi si vhe izwo ndi musi ro tou ita khungedzelo. Ili fhungo Vho-Gwede vha khou li pfa?' U khou ralo Musuku zwi tshi vho thoma u mu vhavha uri thuso hei Ngeletshedzo ha khou i vhona. 15

'Naa zwauri heli fhungo a li khou vhuya la dina. U humbelwa u thuswa wa dzheniswa tshikolo. Mudzimu ha todi u vhoñe riwana wawe a tshi tambula hafha fhethu.' U khou ralo Osborn o sedza Ngeletshedzo.

- 4.1 Bulani dzina la muambi wa mafhungo a re kha phara 1. (1)
- 4.2 Ndi mini zwo tutuwedzaho Musuku na Osbon kha uri vha thuse Ngeletshedzo? Bulani ZWIVHILI. (2)
- 4.3 Mafhungo e na vhala a bveledza tshipida tshifhio tsha puloto kha nganea ye na vhala. Tikedzani. (2)
- 4.4 Talutshedzani lifurase lo swifhadzwaho no li livhanya na zwo bvelelaho buguni. (2)
- 4.5 Nangani phindulo yo teaho kha mutevhe wo nekedzwaho.
- Khonani dza Ngeletshedzo ndi ...
- A Sibongile na Veronica.
B Sibongile na Bra Zakes.
C Osbon na Veronica.
D Osbon na Musuku. (1)
- 4.6 Talutshedzani zwo bvelelaho kha thasululo ya bugu iyi. (2)
- 4.7 Ndivho khulwane ya muwali afha buguni iyi ndi ifhio? (2)
- 4.8 Nga kuvhonele kwanu, ni vhona tsheo yo dzhiwaho nga Ngeletshedzo ya u hana thuso nga khonani dzawe i ya muthu o thanyaho? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 4.9 Inwi ngavhe ni khonani ya Ngeletshedzo, no vha ni tshi nga mu eletshedza zwifhio no sedza u sa funzea hawe? Tikedzani phindulo yanu. (3)

[17]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A: 35

KHETHEKANYO YA B: DIRAMA**MBUDZISO 5: *FINDINKODO* – TT Mudau**

Fhindulani mbudziso DZOTHE kha idzo dzi re afho fhasi dzo disendekaho kha dirama ye na guda.

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha dirama ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho. Vhulapfu ha phindulo yanu vhu do langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

TSHIBVELEDZWA TSHA E

DE WIT:	(Vha mbo takuwa) Vhahashu, namusi ri ni divhadza zwauro ri khou bva tshothe kha muvhuso wa mbuelano ya lushaka, une wa vha muvhuso wo rangwaho phanda nga lihora la Madimokirati. (Hu pfala phosho na mihuvho)	
MUTHU ZWAVE 1:	Ngani zwino? Tsha kale-kale?	5
DE WIT:	Ri khou litsha u shuma kha muvhuso hoyu nga nthani ha uri ndayotewa yo rwelwaho tari mulovha, i khou amba uri i do fhelisa muvhuso wa mbuelano kha ketho dzi daho. Zwino rine ro vhona zwi khwine u tutshela khabinethe heyi uri ri fhate lihora lashu u itela u lugisela ketho dza matshelo.	10
	(Ha pfala phosho)	
MUTHU ZWAVE 2:	Tshete! Kha ri pfe!	
DE WIT:	Rine ri khou tama Madimokirati vha tshi vhusa nga vhothe, vha do kona u vha na vhudifhinduleli kha zwithu zwothe. Ro vhona uri mihumbulo ine ra i tahisa kanzhi avha vhavhusi na rine a vha i tangedzi, re ndi khwine u bva khazwo. Tshiniwe hafhu, rine a ri khou bva hafha kha khabinethe ri na muya wa u thutha, rine ro diimisela u fhata.	15 20
MUTHU ZWAVE 3:	Iyo 'swart gevaar?'	
DE WIT:	Zwo raloho ro zwi kaidza. A zwi tsha dovha zwa bvelela.	
RAMAFHUNGO:	Ndi tshini tshine lihora la lushaka la do ita?	
DE WIT:	Rine arali ra nga dzhia shango, nndwa dza KwaZulu-Natal dzi do fhela fheli. Vhugevhenga na hone ri do vhu fhelisa. Rine ri na vhutala havhudi ha u kona u dzima mulilo wa bulayo.	25

5.1 Bulani fhethu hune aya mafhungo a khou bvelela hone. (1)

5.2 Sumbedzani zwithu zwine mahoro a khou fhambanela zwone. (2)

- 5.3 Vhuimo ha De Wit ndi vhufhio kha lihora line a vha khalo? (2)
- 5.4 Muanewa mupikisi kha iyi bugu ndi nnyi? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 5.5 Nangani phindulo yo teaho kha mutevhe wo nekedzwaho.
- Mafhungo ayo e na vhala a wela kha tshipida tsha ...
- A khudano.
B u gonya ha mafhungo.
C thasululo.
D fhethuvhupo. (1)
- 5.6 Ndi ngani u bva ha vhatshena vha Vho De-Wit kha muvhuso wa mbuelano zwi tshi khou takadza vhatsheshelesi? (2)
- 5.7 Mihumbulo ya vhatshena a i khou tangedzwa phalamenndeni. Tshiitisi ndi mini? (2)
- 5.8 Ni a tendelana na na muvhuso wa De Wit wa u fhelisa nndwa na vhugevhenga? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 5.9 Inwi ni a tendelana na u dibvisa ha lihora la vhatshena kha muvhuso wa mbuelano? Tikedzani phindulo yanu. (3)

[17]

NA

MBUDZISO 6: FINDINKODO – TT Mudau

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha dirama ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswa. Vhulapfu ha phindulo yanu vhu do langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

TSHIBVELEDZWA TSHA F

COETZEE:	(E ethe) Ula muloro wo fhela. Makomonisi o dzhia shango. (U mbo hoha fola lawe zwonezwone). De Wit asuyu na matata awe. U nga sa muthu a songo fhendaho saikholodzhi ya murema. Kha minwaha ya mahumi mana yo fhiraho, lihora lino lo kundwa nga u takula tshiimo tsha murema. Nthani ha zwezwo, a re murema a tsikeledzwa o tsikeledzwa. Zwino murema o divhofholola, a re mutondovhedzi u ri kha murema, 'Idani ndi ni ise zwisimani zwa maadi a difhaho.' Tsilu ndi line la nga tenda hezwo. (Hu pfala u omba-omba). Ndi nnyi zwino vhusiku honovhu? Matshele ndi fanela u vhonana na De WIT. Ndi vhona u nga ... (U pfala ipfi) (U mbo isa ndevhe) Nga ngomu! (Hu dzhena De Wit)	5 10
DE WIT:	A tho ngo dela manzhi.	
COETZEE:	Amba zwe wa dela zwone. (U a mu furalela)	
DE WIT:	Khezwi u tshi sedza thungo?	
COETZEE:	Wo rengisa lushaka lwa Mavhuru. Wo khakha zwinzhisa. Muafurikanere o ri vhea hafhala e na ndivho.	15
DE WIT:	Coetsee, u khou kalaha.	
COETZEE:	Arali nne ndi tshikalaha, iwe mathina u vha u tshi khou yafhi? Kani nne ndi tshikalaha iwe u vha mutukana?	
DE WIT:	Mphe kofi ndi nwe.	20
COETZEE:	A hu na kofi ine mudzia u rengisa lushaka a do i nwa. Ngoho, kofi yanga a u nga i wani. Ipfa hafha, ita zwine wa ita, nne ndi khou bva tshothe kha polotiki. Ndi toda u awela.	

- 6.1 Bulani lihora line vhatu vhane vha khou amba afha vha wela khalo. (1)
- 6.2 Sumbedzani uri muloro une Coetsee a ri wo fhela ndi ufho? (1)
- 6.3 Khudano kha bugu iyi i khou vhangwa nga mini? (2)
- 6.4 Ni vhona avha vhatshena na vharema vha tshi do dovha vha konana? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 6.5 Coetsee ni mu vhona e muthu wa mvumbode? (2)

- 6.6 Ndi vhafhio vhane vha khou d̂isa khaedu kha vhatshena? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 6.7 Nangani phindulo yo teaho kha mutevhe wo ṅekedzwaho.
Maandâ ane vharema vha vha nao o ita uri vhatshena vha ...
- A fhatê lihorâ lavho.
B andâne na vharema.
C fhandekane.
D vha lange phalamennde. (1)
- 6.8 Talutshedzani tsho tuṅuwedzaho vharema uri vha thomê lihorâ lavho. (2)
- 6.9 Muhumbulo muhulwane wa mafhungo a bugu iyi ndi ufhio? (2)
- 6.10 Ndi zwifhio zwe na vha ni tshi nga eletshedza vhatshena no sedza mafhungo a polotiki? Tikedzani phindulo yaṅu nga mbuno tharu. (3)

[18]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B: 35

KHETHEKANYO YA C: NGANEAPFUFHI**ZWA VHUTSHILO – NA Milubi na LL Mafenya****MBUDZISO 7: 'DOKOTELA WA MUKHUWA NANDI' – NA Milubi**

Vhalani mafhungo a tevhelaho uri ni kone u fhindula mbudziso dzi a tevhelaho.

TSHIBVELEDZWA TSHA G

U bva afho Louw a mbo di ita lunzili lwa uri a vhidzelwe dokotela wa mukhuwa. Sisita Mawela na ene a si tende-vho. A ri dokotela a hu na muñwe nga nnda ha onoyu o telwaho leneli duvha. Onoyu ndi dokotela Konani.

Dokotela Konani a tshi vhona mafhungo a tshi khou konda a tshi ya, a mbo di livha ha suprihenndede. A tshi swika a mu talutshedza a tshi khou humbula uri sa mukhuwa-vho, u do amba na mukhuwa wa have a pfesesa. 5

Suprihenndede na ene ndi u mbo di tanutshela dokotela Konani. A ri a digudise mulayo wa u amba na mukhuwa zwavhudi. A tshi isa phanda a ri nahone sibadela itsho lufuno lwa makhuwa ndi lwone lu no fanela u bveledzwa lu si lwawe. U fhedza afho suprihenndede a mbo di doba lutingo a rwela muñwe wa madokotela a makhuwa uri a de a thuse mufumakadzi wa Louw. 10

Dokotela Konani a tshi vhona zwi tshi vho shunwa nga iyi ndila a mbo di doba bammbiri a mbo di nwala luñwalo lwa uri u khou dibvisa tshothe kha itsho sibadela. A dzhia luñwalo lwa hone a lu latela phanda ha suprihenndede.

- 7.1 Bulani fhethu hune mafhungo e na vhala a khou bvelela hone. (1)
- 7.2 Mafhungo e na vhala a tana tshipida tshifhio tsha puloto. (1)
- 7.3 Sumbedzani vhushaka vhu re hone vhukati ha Vho-Louw na muthu we a diswa sibadela. (2)
- 7.4 Tsho vhangaho khudano buguni iyi ndi mini? (2)
- 7.5 Talutshedzani mvumbo ya Dokotela Konanai no disendeka nga zwo bvelelaho buguni iyi. (2)
- 7.6 Sumbedzani zwo bvelelaho kha thasululo ya nganeapfufhi iyi. (2)

- 7.7 Nangani phindulo yo teaho kha mutevhe wo nekedzwaho.
Vho Louw vho olwa sa muanewa ...
- A Mupikisi.
B Dendele.
C Mulutanyi.
D Murwelahothe. (1)
- 7.8 Thero ya nganeapfufhi iyi ndi ifhio? (2)
- 7.9 Inwi ni vhona muñwali wa nganeapfufhi iyi o kona u bvededza tshipida tsha uri sia muyani sa thođa ya nganeapfufhi? Talutshedzani. (2)
- 7.10 Arali no vha ni kha nyimele ye dokotela Konani a vha e khayo hu nga tshifhinga tsha zwino tsha dimokirasi no vha ni tshi nga ita mini? Tikedzani phindulo yañu. (2)
- [17]

NA

MBUDZISO 8: 'WO MU NONELA' – LL Mafenya

TSHIBVELEDZWA TSHA H

'Inwi ngoho tshelede a si hone vhutshilo lini. Vhoinwi vhañwe ni songo pfumaho khezwi ni tshi khou diphina. Nñe ndi khou borea ngoho. Vhonani ndi bva Isirael ndi ndothe. No no zwi pfa ngafhi zwenezwo. Hezwo zwithu zwi a dzhenisa muthu milingoni i si na vhukono.

Hafhu nñe ndi tshe mutuku ndi kha di tođa vhududo ha munna. Humbulani u khou 5
nnyita mukegulu ni a divha. Duvha liñwe na liñwe u sokou pfa mme a Funi. Ndi a pfi mme nga ene. Zwino ndi nnyi ane a do mmbidza nga dzina kana nga kuñwe kuvhidzele-vho? Nñe ndi khou neta ndi do vhuya nda dzhena milingoni.'

'Thathani, muthu ndi a tou di takadza, arali na twa no dzula no lindela muñwe muthu a tshi ni takadza ni do fa ni tshe no lindela. Nñe ni khou vhuya na vhona 10
ndo lindela muthu lini. Hone arali nñe ndo vha ndi na tshelede i no nga yañu ndo vha ndi sa do dinalea lini. Mitshini yo vha i tshi do ndivha. Nñe nazwino nda pfa ndo dinetela ndi ya hodelani mitshinini. Ndi nga zwi pfa nga u dibora. Kani ri a tuwa rothe? Ndi amba ngauri ni nga di vha ni sa athu ya.'

- 8.1 Bulani dzina la muthu ane a khou borea mafhungoni a re afho ntha. (1)
- 8.2 Ndi mini tsho itisaho uri Humbulani a si vhe na tshifhinga na mufumakadzi wawe? (2)

- 8.3 Sumbedzani mathakheni a nganeapfufhi iyi. (2)
- 8.4 Bulani fhethuvhupo na tshifhinga tsha mafhungo e na vhala afho ntha. Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 8.5 Talutshedzani mutaladzi wo swifhadzwaho no u livhanya na zwe na vhala afha. (2)
- 8.6 Thero ya mafhungo a nganeapfufhi iyi ndi ifhio? (2)
- 8.7 U vha na tshelede a zwi ambi u diphina. Tikedzani likumedzwa ili nga zwi bvaho kha nganeapfufhi iyi. (2)
- 8.8 Kuhumbulele kwa Thathani na kwa Mukatshelwa ku fhambana hani siani la u ditakadza? Talutshedzani. (2)
- 8.9 Thoho ya nganeapfufhi iyi: 'Wo mu nonela' Ni vhona yo tea naa? Tikedzani phindulo yanu. (3)

[18]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA C: 35

KHETHEKANYO YA D: VHURENDI***SHOTHODZO* – TN Pholi na TK Mkansi**

Kha iyi khethekanyo, mbudziso dzi bva kha zwirendo zwi tevhelaho:

- 'MUNDENDE WA VHANA' – TK Mkansi
- 'THINGOTHEHLENDELEKI' – TK Mkansi

Fhindulani mbudziso DZOTHE kha zwirendo zwe na newa.

MBUDZISO 9

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khatsho.

MUNDENDE WA VHANA – TN Pholi

- 1 Mudzi wau fhalā,
- 2 Vhasoli vhau zwilā,
- 3 Tshilidzi na dakalo wo nea,
- 4 A u na tshilidzi, u a thutha.

- 5 He iwe tshelede ya mundende wa vhana!
- 6 U thusa wo fara thamu ngani?
- 7 Vha ngafhi vhomukene vho tika mavu nga khana,
- 8 Vha tshi vha bebe vha sa pfuki gole,
- 9 Mbulaise i no tshidza yeneyi!

- 10 Ndo humbula mundende wa vhana,
- 11 Tshikolo nda litsha bugu,
- 12 Nda phasa tsha niwana tshikolo,
- 13 Ndo fhurwa nga iwe mavhulaise!

- 14 Pfunzo ya bugu kheila,
- 15 Yo shavha ya shavhesa,
- 16 Iwe mundende wo ndendemedza,
- 17 Mano a u a ganedza tshothe.

- 18 Mundende wa vhana wee!
- 19 U mukwengweledzi-muungeledzi,
- 20 Tshelede mudisa zwililo,
- 21 Wo ndzudza fhasi ndo dzudzea sa matari.

- 9.1 Tshirendo itshi tshi amba nga ha mini? (1)
- 9.2 Bulani tshiga tsha u vhala tsho shumiswaho kha mutaladzi wa 5 ni nee na mushumo watsho afho tshirendoni. (2)
- 9.3 Vhudipfi ha murendi kha itshi tshirendo ndi vhufhio? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 9.4 Ndi figara ifhio ya muambo yo shumiswaho kha mutaladzi/vese 13? Ni bule na ṭhalutshedzo ya hone. (2)
- 9.5 U ya nga vese 7 na 8, ndi mini tshi vhangaho lufu afha tshirendoni? (2)
- 9.6 Khanedza ine ra i wana kha vese 9 ndi ifhio? (2)
- 9.7 Ndi ngani murendi o litsha tshikolo tsha bugu? (2)
- 9.8 Ṭalutshedzani zwine vese 20 ya amba zwone. (2)
- 9.9 Nga murahu ha u vhala tshirendo itshi, ni vhona mundende wa vhana u na zwivhuya kana zwivhi? Tikedzani phindulo yaṅu nga zwi bvaho tshirendoni. (3)
- [18]

NA

MBUDZISO 10

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khatsho.

THINGOTHEDELEKI – TN Pholi

- 1 Ndi vhangana we wa vha leludzela vha takala?
 2 Ndi hungana he wa hu leludzela ra pembela?
 3 U fhaṭa hafha, wa thutha hafho.
 4 U ṭavhanya sa lupenyo vhai!
 5 Tshilengo a si tshau,
 6 Tshikolo ndo kundiswa nga iwe,
 7 Mushumoni ndo thathiswa nga iwe,
 8 Mbingano yanga yo pfuvhiswa nga iwe,
 9 Thingothendeleki, iwe mutendeleki.
 10 Mitodzi yanga namusi kheii,
 11 A u i sedzi, u dzula wo fulela,
 12 U khou di thutha, ha thuthea,
 13 U khou di fhaṭa ha fhaṭea,
 14 Thingothendeleki, vhabebi vhau vha ngafhi?
 15 Mmbudze, ndi vha vhudze vha tevhele niwana wavho.

- 10.1 Ipfi: 'Vhabebi' afha tshirendoni kha vese 14 lo imela mini? (1)
- 10.2 Hafha tshirendoni hu na u lila, zwi bviselwa khagala nga ipfi lifhio? (1)
- 10.3 Topolani vese i no sumbedza uri thingothendeleki dzi swika huṅwe na huṅwe. (1)
- 10.4 Bulani zwithu ZWIVHILI zwine thingothendeleki dza khakhisa vhathu khazwo no sedza tshitanza 2. (2)
- 10.5 Ndi zwifhio zwine thingothendeleki dza bvedza no sedza vese 3. (2)
- 10.6 Sumbedzani tshikimu tsha raimi tsha tshitanza 1. (2)
- 10.7 Vese 4 i bvisela zwifhio khagala malugana na thingothendeleki? (2)

10.8 Nangani phindulo yo teaho kha mutevhe wo nekedzwaho.

Libulazwithihi la thingothendeleki ndi ...

A thelefounu.

B thefefekisi.

C thingokhwalwa.

D thelegirafu.

(1)

10.9 Muhumbulo muhulwane wa tshirendo itshi ndi ufhio?

(2)

10.10 Inwi ni nga eletshedza hani vhashumisi vha thingothendeleki uri vha dzishumise nga ndila ya u vhulunga matshilo avho. Tikedzani nga mbuno THARU.

(3)

[17]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA D: 35
MARAGAGUTE: 70